

A black and white photograph of a coastal town, likely in the Balearic Islands. In the foreground, a large, thick-trunked tree stands on the right. Three people are standing on a rocky shore: a man in a dark suit and hat on the left, a woman in a dark dress and light-colored shawl in the center, and another man in a dark suit and hat on the right. The background shows a town built on a hillside overlooking the sea, with several boats in the water. The sky is overcast.

{ LA MIRADA DEL VIATGER }

Les Balears a les
col·leccions fotogràfiques
de la Biblioteca
de Catalunya 1900-1935

Mallorca, «el regne enmig del mar» del rei En Jaume, sempre ha estat punt de trobada en els camins marítims dels homes. Mediterranis com som, els mallorquins sempre hem tingut la mar com a porta d'entrada i com a via de sortida, tant per a les iniciatives engrescadores com per a les ocasions funestes.

Els pobladors més remots, els conqueridors successius, els colonitzadors llunyans, els comerciants més intrèpids, els saquejadors més cruels, els viatgers del temps antic arribaren per la mar. Quina impressió els devia provocar la descoberta de Mallorca? En la major part de casos, no ho sabrem mai; però, tanmateix, tenim rastres de l'enlluernament que experimentaren des del ja esmentat Jaume I fins a la fascinació que deixaren palesa els viatgers d'arrels romàntica i modernista.

En tot cas, aquestes mirades fotogràfiques de viatgers il·lustres de principis del segle XX, que avui rescatam gràcies a la Biblioteca de Catalunya, són una mostra, una bella mostra, podem afegir, de la mirada entre apassionada i meravellada d'una gent sensible i culta que un dia va mirar i retratar una illa plena de vida.

Que la visió que ens donaren d'aquella gent i d'aquell temps ens serveixi per sentir-nos més responsables del present i el futur d'aquest espai de món que és Mallorca.

Maties Garcias Salvà
Director insular de Cultura del Consell de Mallorca

Col·leccions fotogràfiques de la Biblioteca de Catalunya

Quan aquesta institució va ser fundada, el 1907, com a biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, i encara quan obrí al públic el 1914, la fotografia era una tècnica massa jove per fer-la entrar en una biblioteca clàssica, on a part de llibres impresos comuns i publicacions periòdiques es perseguïen els incunables, els llibres rars i els manuscrits, a més dels fons musicals de tota mena, objectiu primordial de la institució des del primer moment.

Tanmateix des de molt aviat, el 1923, a la Biblioteca es va crear la Secció d'Estampes, Mapes i Gravats, que demostrava un interès matiner pels materials gràfics. Enmig de les estampes convencionals –gravades en calcografia, xilografia o litografia–, ja es pensà a reservar un espai, primer merament testimonial, per a imatges obtingudes per procediments fotogràfics. A la casa, hi arribaren algunes col·leccions singulars, que, pel fet de ser atípiques, de bon començament només foren guardades però no catalogades. Eren el fons de clixés estereoscòpics de vidre del Dr. Josep Salvany, acompanyats de diverses agendes de butxaca amb el tema i les circumstàncies de cada fotografia, o les proves fotogràfiques de geografia espanyola provinents de l'Editorial Martín, on figurava una gran quantitat d'imatges de retaules d'església, obtingudes abans de la Guerra Civil, i, per tant, probablement desapareguts.

L'entusiasme del fotògraf de la Biblioteca, Ricard Marco, i de la

bibliotecària Assumpta Armengol va convertir aquell fons ignot en una magnífica exposició sobre el fons Salvany, que va tenir lloc dins el marc de la Primavera fotogràfica de l'any 1992, i el catàleg d'aquella exposició quedà com el primer estudi publicat d'una personalitat desconeguda de la fotografia catalana com era Josep Salvany i Blanch, i encara més, com el primer pas per començar a sistematitzar dins la Biblioteca de Catalunya una col·lecció fotogràfica. Al voltant de l'inici del nou segle, es va fer palesa la necessitat de dotar una plaça de catalogador de fotografia, lògicament dins el marc de la Unitat Gràfica. De mica en mica, s'hi sumaren nous conjunts que anaren arribant, entre els quals els clixés de vidre de la família Mompou, donats per la pianista Carmen Bravo, vídua del compositor Frederic Mompou, fons que conté un gran nombre d'unitats majoritàriament atribuïbles al pintor Josep Mompou, germà gran de Frederic i gran afeccionat des de jove a la fotografia.

El gener del 2009 es va dur a terme la present exposició amb el títol *La mirada del viatger. Les Balears a les col·leccions fotogràfiques de la Biblioteca de Catalunya (1900-1935)* amb fons de Josep Salvany, Joan Nonell, Guillem Bestard, Juli Soler, Frederic Mompou, Leandre Cervera i Francesc Matheu, que és la que ara es presenta.

Francesc Fontbona
Director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya

{ Fons fotogràfic Leandre Cervera }

Leandre Cervera i Astor

Gràcia, 1891 - Barcelona, 1964

Veterinari (1911) i metge (1914), va néixer a la vila de Gràcia quan aquesta encara no estava annexionada a Barcelona, fill de Simeó Cervera i Magdalena Astor. En una de les seves estades a l'Argentina conegué Rosario Pino Ortega, amb qui es casà el maig de 1920 i tingué un fill.

Leandre Cervera fou membre del Centre Excursionista de Catalunya i professor de fisiologia de l'Escola d'Agricultura de la Mancomunitat. Participant actiu en els 9 Congressos de Metges de Llengua Catalana (1913-1936), va ser el creador, el director i el redactor de la revista *La Medicina Catalana* (1933), de la qual fou l'ànima i el motor. Membre de la Societat de Biologia de Barcelona durant més de 25 anys, en fou president des de 1935.

Leandre Cervera al laboratori

Hotel Formentor, 1932,
Formentor (Pollença)

Incomformista de mena, home de conviccions fermes, prengué part activa en la política i fou secretari del partit Acció Catalana creat el 1922, escindit més tard en Acció Republicana de Catalunya i en el Partit Catalanista Republicà. El 1946 fou nomenat membre adjunt de l'Institut d'Estudis Catalans, i el 1950 membre numerari.

El deteriorament d'un ictus aplopèctic posà fi a la seva vida el 22 de juliol de 1964.

Port de Sóller

{ Fons fotogràfic Frederic Mompou }

Frederic Mompou i Dencausse

Barcelona, 1893 -1987

Compositor i pianista conegut principalment per les composicions per a piano.

Va estudiar al Conservatori Superior de Música del Liceu abans de viure a París per a estudiar. Era, però, una persona molt tímida, i va abandonar la carrera de solista per a dedicar-se a la composició.

El 1914, fugint de la Primera Guerra Mundial va tornar a Barcelona. Membre de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts i Premi Nacional de Música d'Espanya.

Va morir el 1987 a l'edat de 94 anys.

Puig Major des del puig de l'Ofre,
1919-1920, Sóller

Frederic Mompou d'excursió

Sóller des del puig de l'Ofre, 1919-1920, Sóller

{ Fons fotogràfic Editorial Martín }

Editorial Martín

A través de la seva editorial a Barcelona, l'Albert Martín va difondre l'esperit de l'excursionisme científic que es practicava a Catalunya a principis del segle XX. Relacionat amb historiadors i intel·lectuals, la majoria socis del Centre Excursionista de Catalunya, edità llibres de geografia, postals, mapes, guies de viatges i *El Turismo práctico: colección de vistas estereoscópicas de España (ca. 1920)* que consta d'unes 1500 vistes estereoscòpiques de ciutats, edificis, paisatges i monuments significatius de l'estat Espanyol i les colònies africanes.

Albert Martín Vicente va néixer poc abans de 1870 a Ca la Perola a la població de Valbona (Terol) i morí a Barcelona cap a 1920 a causa de l'epidèmia de grip espanyola. Després Dolors Zamora, vídua de Martín i filla de l'impressor Josep Antoni Zamora, es féu càrrec de l'empresa. A la mare la succeí en el negoci familiar la

Retrat de la família Martín

filla gran del matrimoni Dolors Martín Zamora. El tancament de l'editorial Albert Martín el va fer la neta Blanca Bonet Martín l'any 1965.

El llegat dipositat a la Biblioteca de Catalunya conté unes 9500 fotografies en blanc i negre, la majoria amb els respectius negatius de vidre. Aquestes fotografies que daten entre 1900 i 1920 estan ordenades per províncies espanyoles i els temes principals són arquitectònics, arqueològics i de paisatge urbà i rural. En algunes figura el nom de l'autor escrit al dors de la foto. Aquest és el cas de Guillem Bestard i Juli Soler Santaló que s'han pogut identificar entre una trentena de fotografies de les illes de Mallorca i Eivissa.

Guillem Bestard

Pollença, 1881 - Londres, 1969

Artista, fotògraf i pintor, membre de l'anomenada Escola Pollencina de Pintura iniciada per Santiago Rusiñol a finals del XIX. Es casà amb la menorquina Margarida Comas i Camps, biòloga, pedagoga i professora de gran prestigi lligada a la

Molins de vent,
1900-1915, Eivissa

Institució Lliure d'Ensenyança. Durant la Guerra Civil Espanyola s'exiliaren a Anglaterra. Mogut per l'interès de copsar la vida artística que l'envoltava, va fotografiar l'entorn artístic de les illes.

Paròquia de Sant Agustí, 1900-1915, Eivissa

Pescant a l'Albufera, 1900-1915, Alcúdia

{ Fons fotogràfic Editorial Martín }

Juli Soler Santaló

Barcelona, 1865 - 1914

Excursionista, enginyer i membre destacat del Centre Excursionista de Catalunya. Degustador de paisatges, deu gran part dels seus èxits a la fotografia, tècnica que en aquells moments es feia feixuga pels voluminosos materials (caixa de vidres, trípodes...). Encarna la figura de

l'excursionista sempre delerós d'obtenir la imatge des dels millors punts de vista, de copsar-ne una amplitud d'imatge no coneguda fins llavors, de plasmar-ne la realitat. Els estudis d'enginyeria li donaren, segons Ceferí Rocafort, la base de coneixements per conrear l'excursionisme científic.

Retrat de Juli Soler

Pati de la Ca n'Olesa,
1900-1915, Palma

El turismo práctico: colección de vistas estereoscópicas de España

Barcelona: Albert Martín, [ca. 1920]

El moll, aprox. 1920, Palma

Castell de Bellver, aprox. 1920, Palma

Autors desconeguts

Estació de Palma, 1900-1915

Castell de Bellver al fons,
1900-1915, Palma

Eixample 1900-1915, Palma

{ Fons fotogràfic Josep Salvany }

Josep Salvany i Blanch

Martorell, 1866 - Barcelona, 1929

Qualificat d'artista de la fotografia, va ser un home polifacètic amb moltes inquietuds artístiques i culturals.

Entre els anys 1884 i 1891 va cursar la carrera de medicina i cirurgia a la Universitat de Barcelona. Gran aficionat a la fotografia i membre del Centre Excursionista de Catalunya des del 1905, desenvolupà una important tasca dins l'excursionisme científic, feu nombroses sortides arreu de Catalunya, alguns indrets de la península i viatges per Europa, Egipte, Terra Santa i els Estats Units, documentant les seves fotografies amb les agendes. Va fer dues projeccions d'autocroms, una el 1921, sobre monestirs i esglésies de Catalunya, i la segona el 1926, amb el títol *Dos anys d'autocromia*.

Autoretrat

Destaca també com a paisatgista cronista i autor de retrats. La seva obra plasma la crònica social, històrica i artística de principis del segle XX.

Va morir a Barcelona el 1929.

Portal de Sant Roc, 1915, Maó

Carrer porticat de ses Voltes, 1915, Ciutadella

{ Fons fotogràfic Josep Salvany }

Joan Nonell i Febrés

Gràcia, 1875 - Barcelona, 1945

Nascut a la vila de Gràcia (Barcelona), fill de Joan Nonell Lleonart i Josepa Febrés Cantallops. Es dedicà als estudis d'agricultura, horticultura i floricultura, i dirigí la botiga Semillas Nonell de Barcelona, hereva de la casa Bon Minyó de Mataró especialitzada en el cultiu de llavors des del segle XVIII.

Fou importador d'alfals d'Holanda i, quan era membre de la Junta Directiva del Futbol Club Barcelona, li encarregaren la plantació de la gespa del camp de les Corts.

Aficionat a la fotografia i l'excursionisme participà en moltes expedicions amb socis del Centre Excursionista de Catalunya. Ingressà en el Centre el 1910, del qual va ser l'arxiver de la Secció de Fotografia i membre de la Secció

Matrimoni Nonell
(fragment de *Port sota un pi*,
1915, Sóller, de Josep Salvany)

Creu amb el castell al fons, 1915, Pollença

d'Esports de Muntanya. Ell mateix es revelava les fotos en el laboratori privat de casa seva i va catalogar un gran arxiu de negatius estereoscòpics, de gelatina en blanc i negre i de color.

Senyora que omple un càntir a la font del Gall, 1915, Pollença

{ Fons fotogràfic Francesc Matheu }

Francesc Matheu i Fornells

Barcelona, 1851 - Sant Antoni de Vilamajor, 1938

Editor, escriptor i polític, nét d'indians i fill d'un advocat que residia a Barcelona. Un dels fundadors de la societat La Jove Catalunya i membre de l'Acadèmia de Bones Lletres.

Organitzador dels Jocs Florals des del 1871, el setembre de 1874 viatjà a Mallorca amb un grup d'amics relacionats amb els Jocs Florals, i el 1897 fou nomenat mestre en Gai Saber. La tasca més important com a editor és la fundació de l'Editorial Catalana el 1884, on publicà obres de Marià Aguiló i Jacint Verdaguer, entre d'altres. Es negà fins a l'últim moment a acceptar les normes de l'Institut d'Estudis Catalans. Hom l'identificà com un representant de l'esperit tradicional de la Renaixença. Fou soci del Centre Excursionista de Catalunya des del 1903.

Retrat de Francesc Matheu

Port de Pollença, 1920

Son Massip, interior, 1920, Lluç

Roser (filla de Francesc Matheu)
i finestra, 1920, Bellver

Consell de
Mallorca

■ Departament de Cultura
i Patrimoni

IBC Biblioteca
de Catalunya

em
espai mallorca

